NOGLE MINDEDIGTE AF JOHANNES V. JENSEN

AF

HARRY ANDERSEN

Inden for Johannes V. Jensens lyrik indtager minde- og hyldestdigtene en central plads[1]. Er talen om hans bedste digte kan ingen forbigå en række digte i denne gruppe. Mindedigtene omfatter »Bjørnstjerne Bjørnson« (1910), »De vilde Blomster« (1922), sidste strofe i »I Dyrehaven« (1923), der er tilegnet Ditleff v. Zeppelins minde, »Min Fader 1848—1923« (må være skrevet 1923), »Kai Nielsen« (1924), »Dyrlægens Minde« (1924), »Baalfærdssang« (1925), ved Gustav Philipsens bålfærd, »Ved min Moders Død« (1926), »Otto Benzon« (1927), »Viggo Lachmann« (1928), »Thøger Larsens Minde« (1928), »Peter Hansens Minde« (1930), »L. C. Nielsen« (1930), »L. A. Ring« (1933), »Kirsten Find« (1936), »Ved Staunings Død« (1942), »Sidste Sang« (1944), »H. Chr. N. Mortensen« (1950). Om de her nævnte digte gælder det, at de er skrevet om hans forældre, venner og bekendte, som digteren har villet mindes i ord.

Til denne gruppe slutter sig »Columbus« (1904), »Leonore Christina« (1906), der er optrykt i ændret skikkelse i 1917[2], »Graven i Sne« (1923), vinterbillede fra Oehlenschlägers grav, »Ludvig Holberg« (1923), »Charles Darwin« (1925), »Adam Oehlenschläger« (1929), »H. C. Andersen« (1930), »Længsel efter Bjørnson« (1932), »Steen Steensen Blicher« (1932)[3].

Minde- og hyldestdigtene hører intimt sammen. I det følgende skal jeg behandle nogle af dem, specielt dem der er skrevet til digterens fader og moder. Et enkelt hyldestdigt, der hører nøje sammen med disse digte, inddrages i undersøgelsen.

Johannes V. Jensens to lødigste digtsamlinger er utvivlsomt »Digte« 1906 (2. udgave 1917, 3. udvidede 1921) og »Verdens Lys« (1926). I »Verdens Lys« finder vi den modne mand med hans visdom, hans fro-

dighed og livsvarme og hans inderlige glæde ved årets gang; han er med i årstidernes rytme og føjer sig ind derunder med tugt, for at bruge et af digterens livord. Her er skønne, dybe og kraftige mindedigte og vers om barndomsminder (»Paaskeliljer« og »Blindebukken«). I »Digte« 3. udgave og »Verdens Lys« er der digte om Johannes V. Jensens forældre.

I 1918 skrev digteren »Til min Fader Distriktsdyrlæge H. Jensen i Farsø paa hans 70 Aars Fødselsdag den 5. Juni 1918«[4]. Digtet er optrykt under titlen »Min Fader« i »Digte« 3. udgave. Da digtet ikke er optrykt i udgaverne af Johannes V. Jensens digte fra 1943 og 1948 skal jeg her anføre det i sin helhed:

Usporlig skrider de drøje Tider,
med Ankret efter i Slægters Minde.
Hvad Tiden grundlagde inderst inde
bevarer Tiden — men Ak, den skrider.
I indre Nærhed det svundne staar —
hvor kort et Menneskets Maal af Aar!

Hvor Bedstefader med Bondens Styrke
i breden Haand sad paa Væverstolen,
der tier Væven, og tom er Spolen;
det Rum han fyldte er idel Mørke.
Og Sønnesønner mod Skyggen gaar —
hvor kort er Menneskets Maal af Aar!

Men du, som førte din Slægt fra Ploven,
skønt selv du blev der hvor Bonden bygger,
du skygges nu under nære Skygger
og skumrer til som en Eg i Skoven,
fra begge Sider dig Skyggen naar —
hvor kort er Menneskets Maal af Aar!

Dog modløs møder du ej din Alder,
for du har fyldt dem, de Aar du fylder,
du har betalt hvad du Livet skylder,
og du vil nikke, naar Natten kalder,
jeg ser dig nikke med hvide Haar —
hvor kort er Menneskets Maal af Aar!

Hav Tak, min Fader, for Livets Gave,
for dit Eksempel, den simple Lære
der lyser ud af et Liv i Ære,
som stumt det taler fra Slægtens Grave.
Endnu med Sundhed og Kraft du staar —
hav Tak for ærefuldt svundne Aar!

Digtet er skrevet i stev-rytmen som Johannes V. Jensen yndede, sidste verslinie bruges som omkvæd, der varieres i slutningsstrofen[5]. Dette væsentlige, varme og noble digt ligger meget nær ved hyldestdigtet til Troels-Lund på hans 80 års dag (1920). Begge digte begynder naturligt nok med tiden. I »Troels-Lund« hedder det:

Læg Øre til Tidens dumpe Trav,
de blodige Kverne kverner.

Begyndelsesverset »Usporlig skrider de drøje Tider« minder stærkt om Brorsons »Trange Tider langsom skrider« (i »Her vil ties, her vil bies«). Billedet af et anker finder vi også i »Takkesprog« (1922): »Aaben Himlen / ankrer til Haabet«[6].

»I indre Nærhed det svundne staar —« — vi møder her et af Johannes V. Jensens mange, fortættede udtryk, sentensagtigt, dybt og rigt, der på en befriende lykkelig måde udsiger noget væsentligt om tilværelsen. Få digtere har som Johannes V. Jensen haft den evne at kunne forme sådanne udtryk, som den der har fordybet sig i hans værker, aldrig kan glemme; de kommer til at fæste bo i ens sind for stedse. De er som musik der toner, når man oplever noget, der svarer til digterens ord. Tanken må gå til Goethe. De store digtere kan være store vismænd.

Tiden, der går, kredsede Johannes V. Jensen ustandseligt om. Han varierer stadig sine udtryk om tidernes gang. Et par citater vil være af interesse i denne sammenhæng. »Løvspring« (1925) har denne ejendommelige strofe:

En Spætte høres paa Træbul banke,
og Ekko spøger, det gamle Spil;
og Tiden, Tiden — den slidte Tanke
forgæves spørger hvad Tiden vil.

Hyldestdigtet til Knut Hamsun (1929) har stroferne:

Det Simples Gave, hvad Livet vil;
at Tid gaar, at man er til.

Trøst dig, Naturen har *alle* Gaver.
Tiden er en barmhjertig Graver.

I digtet »Kæmpehøjen« (1929) hedder det:

Det sjælegrebne Nu er aldrig omme,
i Mindets Ring det varer alle Dage.

I myten »Alderdommens Ø« (fra 1927) taler Johannes V. Jensen om en tryllering, som en skade har tabt. Skaden er mindets fugl, og ringen er mindets ring (»Ved Livets Bred« (1928) p. 181). I »Dadde« fra samme år tales om tidens fugl, der har tabt mindets ring, mytens ring: »naar jeg ser igennem den vender svundne Ting tilbage i Nuet igen, og alt hvad der er fjernt synes lige ved, alting bliver lige nærværende, naar jeg ser igennem den« (smst. p. 215, se også p. 219). Ringen omtales i »Udenfor Tiden« (fra 1932, se mytesamlingen »Pisangen« (1932) p. 134). I »Barndommens Sig« læser vi: »Barndommens Sig, hvor vi satte vore Fantasiskibe ud at sejle, er jævnet med Jorden, Ploven gaar hen over den; men i Mytens Ring er den altid lige nærværende« (se mytesamlingen »Kornmarken« (1932) p. 145)[7].

En række år efter at Johannes V. Jensen havde skrevet digtet til sin fader anstillede han nogle betragtninger over begrebet tid. I afsnittet »Skabningen og Tiden« i »Dyrenes Forvandling« (1927) hedder det: »For en indre Anskuelse staar vi svunden Tid lige saa nær som vor egen« (p. 30)[8]. Det svarer nøje til verslinien: I indre Nærhed det svundne staar. Vekselvirkningen mellem poesi og prosa er forbavsende stor hos Johannes V. Jensen. Han økonomiserer med sit stof og varierer de samme ord og udtryk. Gang på gang citerer han sig selv — kan vi udmærket forsvare at sige. Heri ligger ikke udtrykt nogen som helst forklejnelse, men en betydningsfuld kendsgerning. En variation over dette tema har vi i »Sidste Sang« fra 1944:

> Alt hvad der svandt i Mindets Skær
> er for bestandig lige nær.
> Hvad der erindrer sig bestaar.
> Kun hvad der er forglemt forgaar.

Billedet af skyggen kommer igen i digtet til Hamsun:

> Men lykkelig den der mod Skyggen gaar,
> med kronet Arbejde, smykket med Aar.
>
> Lykkelig den der sidder paa Skammel,
> vel skrammet, med Grund gammel.
>
> Og ser sine Børn, uden Tænders Gnidsel,
> gribe kraftig om Livets Tidsel.

Til *det kronede arbejde* svarer: for du har fyldt dem de Aar du fylder. Johannes V. Jensen takker for sin fars eksempel, den simple lære. Ordet *simpel* er her et adelsord[9].

Vi hører om slægters minde og slægtens grave som i »Danmarkssangen« (1925) og »De gamle Bønder« (1926) til Jeppe Aakjær. Ordet minde er et centralt ord i Johannes V. Jensens forfatterskab[10]. En bog blev kaldt for »Mindets Tavle« (1941).

»Min Fader. Født 5. Juni 1848. Død 20. Maj 1923« blev første gang trykt i »Verdens Lys«[11]. Det er en strofe i samme versemål som hyldestdigtet fra 1918:

Nu har han lagt sig. De store, varme
Dyrlægehænder, de blev saa svage.
Det hvide Hoved sank stumt tilbage.
Nu bliver Aarene mere arme.
Med Tak han tog mod sit Maal af Aar.
Bered dig, Søn, paa din Faders Kaar!

Digteren fik 27 år til at berede sig i. I prosadigtet »Hverdagene« (1906) til digteren L. C. Nielsen hedder det: Nu kommer vor rige Dødstid, Broder.

Til disse digte slutter sig det simple, bevægede og skønne digt »Dyrlægens Minde« (1924). Det blev første gang trykt i Thøger Larsens tidsskrift »Atlantis« II (1924) p. 97 ff. Det har billeder fra et herbarium over jyske planter tegnet af Johannes V. Jensens far. Det blev optrykt i »Verdens Lys«. En analyse af det lange digt (44 strofer) i klare, taktfaste firfodsjamber skal ikke foretages her. Vi møder digteren som dreng; han er sammen med sine brødre på ture i alt slags vejr. Da var sommerdagen lang, og den gyldne tid havde sin indre kraft — siger digteren. Hør nogle strofer:

Paa mangen Tur, saa mangen Gang
man paa et Vink af Vognen sprang
og hented Planter som i Solen
blev spejdet ud fra Agestolen.

En Blomsterven, en Blomsterkender,
med spinkel Urt i varme Hænder!
Hans Drenge gennem ham forstod:
det bedste ligger for din Fod!

Det simple Græs, det ringe Siv
er Former af det rige Liv.
Naturen paa en fattig Plet
man skønner paa og skatter ret.

Her møder vi den jordnære Johannes V. Jensen med hans glæde og livsvarme, i dyb fortrolighed med naturens liv, det karrige og dog

så underfulde. Ud fra digtet træder dyrlægen frem; vi får et billede af en mand, der er arbejdsglad, varsom og hjælpsom, en elsker af blomsterne, en åben mand med et rigt sind fyldt af ærbødighed for livet. Det lange digt slutter med denne strofe:

Nu er den lange Kørsel slut.
Og Hjulet paa hans Gravhøj brudt.
Den Angst de fleste bærer paa —
ham kan den ikke mere naa!

Det samme siges — men ikke nær så smukt — i »Graven i Sne« om Oehlenschläger:

Den lille Skræk, han er den kvit.
Hans Hjerte tav. Nu værker dit.

De tre digte om Johannes V. Jensens far giver et meget smukt billede af en far og hans søn. De fortæller om Johannes V. Jensens taknemmelighed, hans ærbødighed over for livet, ja, vi kan udmærket sige hans ærefrygt. Dyrlægen rykker os nær, han kommer til at vedrøre os. Det er lykkedes digteren at få hans noble menneskelighed til at lyse og varme. Ud fra hans herbarium vokser poesiens blomster, gule, røde og blå. I myten »Ved Livets Bred«. omtaler Johannes V. Jensen sin far i en skildring fra sin barndomstid. Myten blev trykt i 1925 med blomsterakvareller af hans far[12].

»Verdens Lys« slutter med det korte digt »Ved min Moders Død«, der ikke tidligere har været trykt. Digtet indledes, på en ret usædvanlig måde, med disse oplysninger: »Marie Kristine Jensen, f. Jensen 1849—1926. Faderen Smed i Skovby paa Falster; Farfaderen Ladefoged og Tømrer paa Nordfelt paa Møen«[13]. I C. E. Jensens »Vore Dages Digtere« (1898) oplyser Johannes V. Jensen: Slægten har været Bønder. Min Moder er fra Falster af mørk Slægt (p. 225). Digteren vil fortælle os noget om sin slægt, kort og sagligt, her er en smed og der er en tømrer. Han stammer fra en slægt på mødrene side, hvor der er håndværkere. Johannes V. Jensens glæde over håndværkere og deres arbejde kan vi læse om i »Som Dreng skar jeg Skibe —« (1931). Jeg citerer det korte digt om moderen:

Hun leved paa de Døves Ø.
Og i en Skumring gik hun bort.
En ensom, haardfør, hedensk Sjæl.
Var Kvalen lang, er Livet kort.

Vær lovet da det sidste Gys
som slukker evigt Verdens Lys.

Det er et meget mærkeligt digt, tungt af skæbne[14]. Har man først læst det kan tanken ikke slippe det, ordene kan ikke rystes bort. Der udgår den dybeste ve fra disse verslinier, en besynderlig, sorgfuld lovsang, et sus af ensomhed og mørke. Om broderen hedder det i myten »Barndommens Sig«: »Angaaende saakaldt højere Ting bevarede min Broder Livet igennem til det sidste en ikke en Gang bemærket Tavshed. Problemet Liv og Død eksisterede ikke for ham, han var saavel konfessionsløs som uberørt af Fritænkeri, der ogsaa er en Sekt, som anmasser sig andres Tænkemaade; i denne stoiske-indianske Haardførhed overfor Tilværelsen lignede han min Moder. Det er jo det sande, illiterære Hedenskab. I Virkeligheden, en stor Part af Menneskeheden, især Kvinder, har det jo saadan, er i en Funktion, uden Slinger, men det ligger i Sagens Natur at hvad der ikke ytrer sig heller ikke gør sig gældende. Det har noget fornemt end ikke nogensinde at have truffet Valget mellem den ene eller den anden Livsanskuelse« (»Kornmarken« (1932) p. 145).

Billedet af livet som en tilværelse på en ø — Hun leved paa de Døves Ø — har optaget Johannes V. Jensen meget. I digtet »Moder og Barn« (1926) tales om: *Lyksalighedens Ø* / midt i den haarde By. Hertil slutter sig mange år senere digtet »Den lykkelige Ø« (1942), hvor vi hører om en fredet ø midt i en by. Det hedder: Erindrer du vor Ø, Veninde? I digtet »Kæmpehøjen« (1929) har Johannes V. Jensen formet denne sentensagtige verslinie: Du fødtes paa din egen Lykkes Ø. I romanen »Christopher Columbus« (1921) tales om ungdommens ø. En myte hedder »Alderdommens Ø« (1927); her bruges udtrykket alderdommens ø gentagne gange (se »Ved Livets Bred« (1928) p. 182, 186 og 191)[15]. Til disse eksempler kan føjes denne strofe fra hyldestdigtet til Ludvig Holstein (1934):

> Du Nordalbingier, Skud af Holtseters Æt,
> en Ø du førte med dig, hvorhen du gik.
> I Omrids ikke ulig Sjælland,
> men ledende Tanken hen paa Kythera.

Digtet »Paaskebadet« (1932) har om de unge: De lever, dobbelt taget, paa en Ø.

Adjektivet *hårdfør*, der vist er sjældent i poesi, brugte Johannes V. Jensen året før i hyldestdigtet til Knud Rasmussen: Da vendte hårdfør Mand sin Sjæl mod Nord. Digtet »Jylland« fra 1933 (optrykt i »Paaskebadet« 1937) har i slutningsstrofen versene: Mens Blæsten

klemte, og Frosten bed, / du lærte Slægterne Haardførhed. I »Alderdommens Ø« tales om: en haardfør Morgengerning (»Ved Livets Bred« p. 191).

Verslinien: »Var Kvalen lang, er Livet kort« er som en variation af det bevingede udtryk: Kunsten er lang, og Livet kort (vita brevis, ars longa). Rimparret bort ~ kort møder vi nogle gange i forbindelse med det korte liv. Mindedigtet over L. C. Nielsen slutter således:

> Han kom i Higen og Vandring bort.
> For sent vi ser, at vort Liv er kort.

I Johannes V. Jensens vel mægtigste digt »Den jydske Blæst« (1931)[16], der er dybe klagesange, veråb fra dem der er døde, fra genfærdene, der gerne vil have deres liv igen på jorden, læser vi:

> Det mumler ensomt med avet Stemme
> af Mænd som kom i det Fjerne bort:
> Hvadenten udenlands eller hjemme
> du lægger Staven, er Livet kort.

Dette rim træffer vi i Oehlenschlägers kendte digt »Hiemvee«:

> Livet er saa svagt og kort,
> Skæbnen vinker længer bort.

Hyldestdigt til Knut Hamsun har:

> Saa megen Pragt, givet paa Borg,
> Livet er kort, *saa* megen Sorg!

Hertil svarer nogle verslinier i digtet om Blicher:

> Han samled i sig mange Slægters Sorg,
> og tog, som de, det korte Liv paa Borg!

Hertil kan føjes ordene om den døde dreng i »Vintersolhverv 1940«: sit korte Liv han fik paa Borg. Til disse eksempler kan yderligere føjes en række andre. »Baalfærdssang« har:

> De dyre Leveaar er faa.
> Men Slægtens Træ skal længe staa[17].

»Naturens Afsked« har:

> En Sfære som i Rummet svæver
> dit korte Liv er knyttet til.

I »Johannes Larsen LX« hedder det: Ingen lang Fart / er Livet. »Frederik Poulsen« har: Som en lang Dag / er Livet, »Den danske Sommer«: Den lange Levedag er endt. Som vi ser har vi en række variationer over det samme hovedtema: det korte liv, der kan sammenlignes med en lang dag. I myten »Barndommens Sig« hedder det lakonisk: Livet er kort (»Kornmarken« (1932) p. 144). Johannes V. Jensen udtrykker den gamle, kendte tanke, at livet har vi fået på borg. Vi kender den f. eks. fra Ludvig Bødtchers digt »Ved et Tab«: Hvad her vi elske, ejes kun paa Borg.

Udtrykket »Verdens Lys« har Johannes V. Jensen brugt flere gange. Indledningsdigtet »Takkesprog« har givet navn til samlingen fra 1926:

Lovet være Verdens
Lys i min Tanke,
Solopgangen
og Synets Gave.

Dette digt kvædes af Nornegæst i indledningskapitlet »Det mørkeste Jylland« i »Cimbrernes Tog« (1922) p. 15 f. Udtrykket kommer igen i det selvbiografiske digt »Som Dreng skar jeg Skibe . . .«: Verdens Lys / faldt det i min Lod / at opleve og i »Den danske Sommer« (første digt); strofe 3 her er som en variation af Johannes V. Jensens digt om moderens død:

Forgyld mit Nu endnu en Gang,
du Blus i Himlen, Verdens Lys,
og giv mig at jeg gaar med Sang
paa Læben til det sidste Gys.

Udtrykket *Verdens Lys* kan falde med bibelsk og kirkelig klang. Johannesevangeliet har om Kristus: Jeg er (det) Verdens Lys (8,12) og: Vandrer nogen om dagen, da støder han ikke an; thi han seer denne Verdens Lys (11, 9)[18]. Rimet Gys ~ Lys er brugt i fakkelsangen til Knud Rasmussen (1925) og Lys ~ Gys i »Graven i Sne«[19].

Modsætningen mellem første og sidste strofe i digtsamlingen »Verdens Lys« er stor, ufattelig stor. Kan de to udtryk forenes? Digteren priser verdens lys, og han priser det sidste gys som slukker det. En indgående analyse af digterens udtalelser om liv og død vil være af stor betydning[20]. Blot så meget: modsætningerne er meget store hos Johannes V. Jensen. Der er intet håb i disse linier om et liv ud over døden. I »Naturens Afsked« hedder det:

I Jorden ender Jordens Skarer.
Og Jorden, som du stedes paa,
med samt din Aske, skal forgaa.
Hvad under Mælkevejen varer?

Til den sidste verslinie svarer: Hvad under Himmerigs Stjerner varer? (»Den sørgeligste Vise«). Hertil slutter »Baalfærdssang« sig med disse vers:

Det varer ved, det fagre Spil,
om ogsaa *du* ej mer ser til.

Det gribende digt »Den danske Sommer« I slutter med denne strofe:

Men Sol og Maane vil bestaa.
Og Jorderig, selv om du dør,
med Hav og Kontinenter paa
vil vende sig i Lys som før.

Sidste strofe i »Naturens Afsked« slutter med en velsignelse: Velsignet *alt* hvad Jorden bød! Til trods for at de to sidste verslinier i »Ved min Moders Død« er hedenske har de dog salmeklang. Og de har utvivlsomt også tilknytning til en kendt salme af Grundtvig, nemlig »Som Dug paa slagne Enge«. Sidste strofe[21] i denne salme lyder således:

Som let vort Legem gyser
I Sommer-Morgengry,
Mens Morgenstjernen lyser
Og lover Dag paa ny,
Mens Sommerdagen gryer
I hvide Morgenskyer,
Saa er med Livets Lys
Vort sidste Kuldegys.

Rimet er det samme, til *sidste Kuldegys* svarer *sidste Gys* (sml. også med den citerede strofe fra »Den danske Sommer«). Til *Livets Lys* svarer *Verdens Lys*. Hos Grundtvig, den kristne, er der fortrøstning; det går let. Hos Johannes V. Jensen skal der også være fortrøstning, en lovsang til det sidste gys; men er det ikke en stille gru der møder os i stedet for den navnløse ve som toner gennem digtene »Columbus«, »Den sørgeligste Vise« og »Den jydske Blæst«. »Den jydske Blæst« er »Den sørgeligste Vise« sat om i et endnu større orkester, stormens tudende orkester. Her møder vi digterens forældre.

Og mere nær jeg min Fader kender,
et Suk i Skægget, et sobert Kny.
Han fandt med samt sine Muldvarp-Hænder
og stille Tanke i Jordens Ly.
Men hult i Natten, som svære Varsler,
Ulvevindetuden, Naturens Vaande,
jeg hører spøge i Blæstens Aande
Afgrundens Mæle, min Moders Barsler.

To gange omtales moderen i »Den danske Sommer« I: Dit Sovehjerte, Moder, fik / din Dreng i Arv — Du bar mig, Moder, tit i Seng / paa Armen som til Karons Baad. Nogle gange har Johannes V. Jensen omtalt sine forældre i myter, der har hentet deres stof fra hans barndomserindringer. Skildringen af faderen i digtet »Dyrlægens Minde« har et sidestykke i den smukke myte »Ved Livets Bred« fra 1925, der er optrykt i mytesamlingen af samme navn fra 1928 (se p. 10 ff.). Faderen og moderen nævnes sammen i »Barndommens Sig« (se mytesamlingen »Kornmarken« (1932) p. 140); faderen omtales i den samme myte (p. 146 f.) og moderen (p. 145, 147 f.).

Det smukke, rent lyriske digt »De vilde Blomster« vil man sikkert ikke læse som et mindedigt i egentlig forstand. Digtet er skrevet i 1922 i februar (jf. verslinien: Nu vokser Is i Hav og Sund) til et maleri af Albert Naur. Jeg citerer digtet:

De danske Grøfters vilde Flor —
Ak findes paa den vide Jord
saa sommerlig og sval en Pragt,
saa sød en Magt?

Før Høslettid naar Rugen staar
med grønne Aks, og Dræet gaar,
og Kørvel breder Skærmen ud —
du lyse Gud!

Nu vokser Is i Hav og Sund.
Hvor er den sommergrønne Stund,
da Blomst og Vej og Gud og du
var i mit Nu?

Rent umiddelbart vil man opfatte sidste strofe som rettet til en kvinde, Digtet kan læses som et kærlighedsdigt, diskret, fint og yndigt som det vilde blomsterflor. Det slutter sig til ungdomsdigtet »Pigen der vandrer« (1904) og »Tekst til flerstemmig Sang« (fra januar 1922) med samme rim (du ~ Nu) og ordet *ak*:

Alle grønne Skove
er saa stille nu.
Alle grønne Skove
er saa stille nu.
Ak en Pigestemme,
som jeg hørte hjemme,
kan jeg aldrig glemme.
Ak, hvor findes du?

I min disputats »Studier i Johannes V. Jensens Lyrik« (1936) taler jeg om det poetiske, samfattende, følelsesfulde og erindringsperspektiviske *ak* (p. 162), og jeg skriver at ordets væsentligste funktion er at være erindringstilknyttende; i det lille ord bygger verset hurtigt og straks en stemningsbestemt bro mellem før og nu både for digter og læser (p. 163). I »De vilde Blomster« er ordet erindringsperspektivisk.

Dette digt har tilknytning til »Gøgen« (fra 1922); her blomstrer kørvel og agerkål. Det hører også sammen med et par vers i »Danmarkssangen«: Og Lærken ringer Skærsommer ind, / mens vilde Blomster ved Grøften gynger.

Digtet er mærkeligt derved, at *Gud* nævnes. Verslinien: Du lyse Gud er måske ikke helt let at tolke. Rent umiddelbart vil man forbinde den med det foregående vers og betragte den som en udvidelse til den blomstrende kørvel; men i sidste strofe taler digteren om blomst og vej og Gud og du. Hvem er Gud? Man venter ikke dette ord hos Johannes V. Jensen. Den der vil lægge noget religiøst, kristeligt i denne strofe vil tage fejl. Gud må være den lyse natur, den sommelige dag med lys og de vilde blomsters pragt på grøftekanten. Ordets brug skyldes måske ganske simpelt rimforholdet. Det ville være af stor interesse at få en oversigt over Johannes V. Jensens brug af ordet i prosa og poesi. Fra lyrikken har jeg noteret følgende eksempler:

Der er ingen Gud i de rasende Bølger[22] (»Columbus«, 1904) — Kloge af at bede / til den døve Gud[23] (»Sønner af de Slagne«, 1904) — Thi spotter Gud[24] vor Klage (»Leonora Christine«, 1906) — Sent hører Gud den gale Jord! (»Graven i Sne«, 1923) — Du har et aabent Arbejdsværelse, / ved du af det, Brolægger? / Jeg ser dig knæle paa Gaden — / takker du din Gud for det? (Stev VI, 1920).

Til disse eksempler kan føjes: Aa, hvis du hører min Klage, / forbande Gud dine Læber — Gid du maa rammes af Lynet... / Nej Gud belønne dit Hjerte (»Den blinde Pige«, 1903) — Tænd Piben paa fastende Liv, / forband Gud og svælg din Smerte! (»Paa Memphis

Station«, 1904) — Og Hest og Ko ses for Ploven sammen, / dem Gud velsigne[25], paa Blysands Mark (»Den jydske Blæst«, 1931) — Sent i Kulden sprang Løvet ud — for hvem, min Gud, skal nu Bøgen staa Brud? (»Den danske Gaard«, 1944).

Af særlig interesse er Stev VI, hvor der tales om din Gud. Her må Gud oversættes noget lignende som de gode kræfter i tilværelsen, venlige magter i naturen. Den suveræne digter har ikke vraget ordet og ingenlunde været konsekvent; han har, heldigvis, holdt sig til sprogets almindelige, vage og mangetydige ord[26].

Digteren spørger hvor den sommergrønne stund er henne, hvor nuet er, da hun og blomsterne, hele den lyse natur var fyldt af det. Vi kan svare med hans egne ord og citere nogle digte. »Motorsang« (1927), der har tilknytning til »De vilde Blomster« — grønne grøftekanter, grøftens seng, blomstervrimmel — har: Aldrig kommer svunden Stund igen. / Aldrig glemmer vi vor Glæde, Ven. / Motormand, far hen, far hen! »Kæmpehøjen« (1929) har:

> Det sjælegrebne Nu er aldrig omme,
> i Mindets Ring det varer, alle Dage!

Se også citatet fra »Sidste Sang« p. 90. I hyldestdigtet til Ludvig Holstein læser vi:

> De svundne Sommerstunder i Mindet nu
> tilbage synker, som andre Somre før.

»De vilde Blomster« står indmejslet på skuespillerinden Ella Ungermanns gravsten på Søllerød kirkegård (»Politiken« 29. 10. 1935). Ella Ungermann tog sit eget liv i 1921. I artiklen »Ella Ungermann« er digtet optrykt, og digteren tilføjer: »Disse Vers skrev jeg til et Maleri af vilde Grøftekanter af Naur, i Erindring om lykkelige Motorcykleture vi foretog sammen paa danske Veje i sorgløse Aar, som nu allerede ligger langt tilbage. Ofte maa jeg tænke paa hende, naar vi kom forbi Steder, paa Landevejene, hvor vi holdt Hvil sammen. Til Gravskriften kunde føjes følgende:

> Da Smertens Kalk blev dig for fuld,
> du søgte Ly i sorten Muld[27].
> Med Ve paa blomstret Sommervej
> vi mindes dig.«

(Se »Politiken« 29. 10. 1935).

Mindedigtet over Otto Benzon (1927) indledes med en strofe, der ligesom foregriber den ny strofe, der ikke er blevet optrykt i Digte 1943 og 1948:

Der faldt paa Æbleblomsten Sne.
Igennem Vaaren gik en Vé.

Når digtet ikke er kommet til at hedde »Ella Ungermann in memoriam« (eller noget lignende) og ikke har fået alle 4 strofer, må det være i erkendelse af, at det blev for privat; men det er jo ikke mere privat end så mange andre af Johannes V. Jensens mindedigte, og Johannes V. Jensens mindeartikel i 1935 kan jo også siges at høre til privatlivet. Johannes V. Jensens syn på forholdet mellem digtning og privatliv skal ikke her optages til fornyet diskussion. Nogen som helst konsekvens skal man ikke vente sig.

Disse oplysninger viser med hvilket vanskeligt stof litteraturforskeren ofte må arbejde. Hvor konkrete, sandfærdige oplysninger foreligger bør al gætteri ophøre. Sådanne oplysninger maner til forsigtighed. Hvilken takt og livsforståelse kræves der ikke af den sobre forsker, der vil holde sig borte fra al ubehagelig snagen. Vi kan altså fastslå, at »De vilde Blomster« ikke er et kærlighedsdigt, *du* er Ella Ungermann. Det er et mindedigt om lykken på en sommerdag med grøftekantens vilde blomsterflor. Digteren kommer for skade at indføre Gud, muligvis af rent verbale grunde (rimet!), men udnytter det på en overordentlig poetisk og suggestiv måde. Gud er naturen.

Digtet »Sidste Sang«, som er Johannes V. Jensens sidste større digt, stod oprindeligt i myten »Løvspringet« (»Politiken« 9. 5. 1944). Myten slutter således: »En hvid skinnende Kuppelsky staar paa Himlen som Snetinden paa et Bjerg, mod Toppen af den styrer Lykkeridderen sin Vingehest, og undervejs mens han er i Luften fødes disse strofer i hans Mund:

Hvor Bøgen luder, lys og sval,
der sang i Maj en Nattergal.
Den lokked i den lyse Kvæld
og kaldte med sit Tonevæld:
Du hvem mit Hjerte stunder til,
svar mig i Skoven hvis du vil.
Du vil?
Du vil?
Du hvem mit Hjerte stunder til.

Og Ekko i den stille Dal,
hvor Natten lyste, øm og sval,
gav Svar paa Nattergalens Røst
som fra et fjælet Fuglebryst?
Vil du min Enesang forstaa?
Min Tone, vil du den forsmaa:
Du maa!
Du maa!
Vil du min Enesang forstaa?

Alt hvad der svandt, i Mindets Skær
er for bestandig lige nær.
Hvad der erindrer sig bestaar.
Kun hvad der er forglemt forgaar.
Min skiønne unge Liv, forbliv!
Forbliv, min skiønne unge Liv!
Forbliv!
Forbliv!
Min skiønne unge Liv, forbliv!

Forbliv som Ekko i en Skov
en Genlyd af mit Livs Forlov!
Kun gerne gaar jeg naar jeg maa,
men lad min Glæde ej forgaa.
Forbliv for altid i min Sang
af Livets Lyst en Efterklang,
en Klang,
en Klang,
af Livets Lyst en Efterklang[28].

(Se mytesamlingen »Møllen« (1944) p. 167 og f. eks. udvalget »Myter« II (1946) p. 306 f.). Myten har som motto dette citat:

Min skiønneste unge Liv,
hun ganges mig aldrig udaf Hue.

(Folkevisen)

Den er en fortsættelse af myten »Møllen«. Bibliotekar Frits Johansen, som ejer originalmanuskriptet til »Løvspringet«, meddeler mig, at der står tilføjet: »Den Dag Tytte døde 26. Apr. 44«. Johannes V. Jensen har fortalt Frits Johansen, at han i denne myte har søgt at fastholde fru Thyra Holsteins væsen. Digtet som i 1947 fik titlen »Sidste Sang« kan være et mindedigt over fru Thyra Holstein. Men er det skrevet før 26.4. kan det ikke have nogen direkte tilknytning til Thyra Holstein. Frits Johansen oplyser, at digtet i manuskriptet står uden anden rettelse end *skjønne* > *skiønne*; det kan tyde på at det er skrevet

før 26. 4. En nærmere analyse af myten og digtet taler ikke for, at digtet hører nøje sammen med myten. Det er ikke lykkeridderen der kvæder digtet; det er Johannes V. Jensen. Den manglende sammenhæng kan også forklares derved, at det dybt personlige er slået stærkt igennem. Hvordan det end forholder sig: digtet har karakter af et mindedigt. Det slutter sig ved sin milde tone, ved sin ømhed til digte som »Solsorten«[29], et af Johannes V. Jensens skønneste (i »Aarstiderne« (1923)), »Kirken i Hardanger« (1923), »Løvspring« (1925), »Tekst til flerstemmig Sang« (1922), »Adam Oehlenschläger« (1929), »Den danske Sommer« I (1941), »Nattergalen« (1926), hyldestdigtet til Siegfried Wagner (1934) og »Det blonde Træ« (1941).

»Sidste Sang« er det digt af Johannes V. Jensen der stærkest spiller på gentagelsen. Digtet får ekkoagtig karakter, sml. ordet *ekko* i 2. og 4. strofe. Ved sin intense gentagelsesteknik slutter det sig til »Solhvervssang« (1917), »Tidlig Vaar« (1925) og »Tekst til flerstemmig Sang«, som jeg har citeret en strofe fra p. 98, »Motorsang« (1927) og »Møllen« (1941), hvor hver strofe slutter med en omkvædslinie: Møllen gaar, Møllen gaar. Gentagelsen, der er ekkoagtig, tryglende og indtrængende, leder tanken hen på Brorsons »Hvad est du dog skøn«. Jeg citerer denne strofe:

Min Ven, du est min, ja min,
Ja min; saa lad mig altid være din!
Ja vist, evig vist, evig vist, ja vist!
Ja vist! du min skal blive her og hist.

Hos Brorson er gentagelsen yderst raffineret, den er gået til sprogets yderste grænse. Hos Johannes V. Jensen er den spørgende og gribende.

»Sidste Sang« har naturligt nok en række af de elementer og motiver som vi kender fra Johannes V. Jensens lyrik. Det har en række af hans nøgleord: *sval, lys, fjæle, Enesang, forblive, Liv* (om ung kvinde). Til »Ekko i den stille Dal« og »Ekko i en Skov« svarer »Tekst til flerstemmig Sang« og denne strofe fra »Det blonde Træ«:

Hør Ekko i Skovens Sale!
Du ser dig bjergtagen om —
lød mellem Stammer en Tale,
en Stemme, kaldte den: Kom!

Til *fjælet Fuglebryst* svarer i »Bryllupssang« (1936): Paa aaben Ager findes fjælet / et ubeskyttet Fuglebo. Ordet *Enesang* kender vi fra

den nu så berømte sømandsvise »En Sømand har sin Enegang« (1925). Udtrykket *Mindets Skær* er brugt i »Hørvise« (1940):

I vore Søers og Vandes Blaa
et Mindets Skær af din Farve laa.

Udtrykket *Min skiønne unge Liv* (sml. mottoet til myten »Løvspringet«) har Johannes V. Jensen tidligere brugt i myten »Mens Rønnen blomstrer«: »Men hver Gang man lugter Røn trænger det paa i Sjælen igen. Og op dukker da en gammel Sangstrofe, Omkvædet til Jon Rimaardssøns Vise: »Min skiønneste unge Liv hun ganger mig aldrig udaf Hue«« (se mytesamlingen »Sælernes Ø« (1934) p. 71)[30]. »Folkevandringssang« (1921) har: Mit skønne, unge Liv (~ Rejseviv)[31]. Rimet Liv ~ forbliv findes i Vuggesang« (1922):

Bliv, min Stamme, forbliv!
Af Ro og Gro kommer Liv!

»Forhistoriske Dyr« (1933) slutter med strofen:

I Dyret taler et *Forbliv*!
Trods nye Former: samme Liv!

Den ejendommelige linie: en Genlyd af mit Livs Forlov svarer til et lille digt, der ikke blev færdigt, skrevet engang da rønnen blomstrede:

Der gaar en Aand i Busk og Skov
og rører Rønnens spinkle Løv,
et Liv som havde sin Forlov
— hvor og hvornaar! — og nu er Støv[32].

En nøjagtig oversættelse af *mit Livs Forlov* er ikke helt let at give; men der synes at være gemt en taknemmelighed i udtrykket, noget ydmygt, ja, noget næsten religiøst.

De to vers: Kun gerne gaar jeg naar jeg maa, / men lad min Glæde ej forgaa har tilknytning til nogle vers, der er som variationer over et tema. »Sømandsvise« har:

Men frydefuld, med meget Mod,
og gerne gaar jeg ej —
thi min Forhaabning efterlod
jeg, samt min Ro, hos dig!

I »Som Dreng skar jeg Skibe . . .« (1931) hedder det: Gerne klamrer

/ man sig til Kloden, / fuld er den / af megen Fagerhed. Det dybe digt »September« (1921) slutter med en vis sentens:

> Se hvor voksen din Lykke er blevet!
> Lad din Glæde med Glæde forgaa!

Fra 1923 er et smukt mindevers over Emil Hannover; det stod oprindeligt trykt i Johannes V. Jensens tidsskrift »Forum« 1923 (p. 144). Det er ikke medtaget i »Verdens Lys«, hvad strofen nok havde fortjent. Den lyder således:

> Af Haanden faldt det sjældne Kar.
> Selv brød han sammen i sit Ler.
> En Verden i et slebent Glar,
> en Spekter-Sjæl er ikke mer[33].

Til den anden verslinie svarer et vers i mindedigtet over Kai Nielsen: Et Ler i Ler er hans Skaberhaand.

»Baalfærdssang« er i samme versemaal som »Bjørnstjerne Bjørnson«[34], der oprindeligt hed »Afskedssalme for Bjørnstjerne Bjørnson« til melodi af Grundtvigs »Udrundne er de gamle Dage«. I bogen »Aarets Højtider« (1925) hedder det om bålfærdssangen: »Som verdslig Salme er den et Forsøg og hører til i en Sammenhæng, der omfatter Mennesket i Liv og Død« (p. 88)[35]. Ret beset er det et koldt og grumt digt uden den mildhed som vi kender fra en række mindedigte. Digtet er selvmodsigende, for:

> Frimodig, prøvet Sjæl skal sande
> at det er vakkert: at forgaa,

men digteren må indrømme at:

> Forgæves famler Livets Daare;
> thi grum forbliver Dødens Ve.

Om dårer hører vi også i hyldestdigtet til Troels-Lund (1920):

> Men den der følte for Fæ og Folk,
> de vildfarnes gamles Taarer,
> han gør sig ogsaa venlig til Tolk
> for ufødte famlende Daarer.

Versene: »Slægt følger Slægter som en Kæde, / af Aanden knyttet, Led til Led« rummer såvel Ingemann som Grundtvig. Vi mindes Ingemanns: Slægt skal følge Slægters Gang (i »Dejlig er Jorden«) og Grundtvig

som i »Udrundne er de gamle Dage« taler om de ædles æt, der aldrig dør ud — sml. Johannes V. Jensen: Men Slægtens[36] Træ skal længe staa — og om hver ædel (et nøgleord i digtet, det bruges 3 gange) slægt i syd og nord:

Og Mindet som Guds Miskundhed
Forplanter sig i tusind Led.

En Sammenligning mellem Johannes V. Jensens »Baalfærdssang« og Grundtvigs digt, en skolesang (skrevet til Mariboes skole, antagelig i 1933)[37] er vel delvis uretfærdig; men det skal ikke skjules, at, uanset hvad man tror eller ikke tror, så er det salmistens digt der løfter og varmer, mens der slår kulde ud fra Johannes V. Jensens digt, der ikke har noget som helst af den livsvarme, der findes i det skønne mindedigt over Bjørnson.

Et meget smukt mindedigt er »Viggo Lachmann« (død 12. april 1928). Det stod trykt i »Politiken« 13. april 1928 og blev optaget i samlingen »Den jydske Blæst« (1931). Det er skrevet i simple firfodsjamber ligesom »Emil Hannover« og »Dyrlægens Minde«. Næstsidste strofe lyder således:

En Grækers Fatning røbed du,
da du blev stedt for Karons Baad.
Os væder ingen usæl Graad.
Men vi er mere ene nu[38].

Udtrykket *Karons Baad* har Johannes V. Jensen anvendt flere gange[39]. Det vender tilbage i det digt som jeg har omtalt flere gange, et af Johannes V. Jensens mest gribende »Den danske Sommer« I[40]:

Du bar mig, Moder, tit i Seng
paa Armen som til Karons Baad.
Og før han sov din trætte Dreng
fik sig en lille Lykkegraad.

Vi har det samme rim, men en meget interessant variation i det billedlige udtryk (søvn og død).

Til verslinien: »Men vi er mere ene nu« svarer to vers i det store digt »I Dyrehaven« (1923) i sidste strofe, der er viet Ditleff v. Zeppelins minde:

Ja, jeg blev mere ene Mand paa Skæret
den Stund da du gav hen dit Vejr til Vejret[41].

Verset er en variation af: Nu bliver Aarene mere arme i »Min Fader« (citeret i denne artikels begyndelse).

Ustandselig går de samme ord og udtryk igen hos Johannes V. Jensen. Det er dokumenteret i min disputats »Studier i Johannes V. Jensens Lyrik« (1936) og i min oversigt »Johannes V. Jensens Digte« (i tidsskriftet »Edda« 49 (1949) p. 90 ff. specielt p. 102 ff.), der på en række punkter supplerer disputatsen ved sin gennemgang af nogle digte efter 1936. Det vil være muligt, uden større vanskeligheder, at øge dette eksempelstof med nye og interessante eksempler. Johannes V. Jensens værker er uudtømmelige guldgruber; forskeren kan aldrig blive færdig med ham. Det må den sande, der har skrevet denne artikel. Digterens rigdom på slående og lykkeligt forløste, livsvæsentlige udtryk er forbavsende stor. Han hører til de digtere hvis bedste ting vokser og vokser i intensitet og følelsesdybde. Verslinien: den Stund da du gav hen dit Vejr til Vejret, er karakteristisk for Johannes V. Jensen. Jeg tror ikke at nogen anden digter kunne have formet dette vers. Det skal knyttes sammen med slutningslinien i mindedigtet over billedhuggeren Kai Nielsen: Far hen, O Sjæl, med den vilde Vind: Og hertil kan føjes digtet »Den jydske Blæst«:

Snart vil min Rude mod Natten falme.
Og høres Vinden i Døren tude,
da er det mig og mit Vejr derude,
en Vandrers Suk lagt til Nattens Salme.

Om naturen hedder det i Knut Hamsun LXX« (1929):

Det altid spændte, fortænkte Sind,
af det gør den den vilde Vind.

Anden strofe i »Den danske Sommer« I slutter sig nøje til versene om Ditleff v. Zeppelin og versene i »Den jydske Blæst«:

Derude gik den vilde Vind
i Solens høstligt sene Skær,
min Fylgje, Genfærd af mit Sind,
naar jeg har givet op mit Vejr[42].

En lignende tankegang finder vi mange år tidligere hos Johannes V. Jensen i det skønne og varme mindedigt over Bjørnstjerne Bjørnson:

Hans Hjerte stormer ikke mere;
hvor stille i hans Aarer nu.
I Vintervindens Miserere
hans fjerne Stemme hører du.
Hans rige Sjæl har os forladt,
men *er* i Nordens lyse Nat.

Dette var Johannes V. Jensens religion — om man nu vil bruge et sådant udtryk —: mennesket går op i den evige natur; det enkelte menneske forgår som individ med en personlig bevidsthed om sin egen eksistens, men slægtens træ skal stå længe.

Johannes V. Jensens sidste mindestrofe er over hans naturhistorielærer i Viborg skole N. Chr. H. Mortensen[43], tekst til en mindeplade. Strofen er i samme versemål som mindestrofen over Emil Hannover, og den har samme rimstilling:

Hans Vid og Sindrighed bar Frugt,
hvorom der gaar i Verden Ry,
han fulgte Fuglen paa dens Flugt;
selv blev han i den stille By.

Her betyder *Vid* stor viden, kløgt, visdom[44]. Til *Sindrighed* svarer *sindrig*[45] i hyldestdigtet til Knud Rasmussen (1925): Berømt blev mangen Mand ved sindrigt Skrift. / Respekt for Grubleraandens svale Raad. De to sidste verslinier minder om slutningsversene i digtet »Verdensborgeren«, om storken fra 1927 (optrykt i »Den jydske Blæst«):

Tag med et Suk fra en der blev
og, stækket selv, sin Saga skrev.

I »Digte 1901—1941« (1943), der er sigtet og redigeret af Aage Marcus, er digtene »Min Fader« (»Digte« 3. udg. 1921), »Min Fader« (»Verdens Lys«), »Ved min Moders Død« og »Viggo Lachmann« ikke medtaget. I udgaven fra 1948, der er redigeret af Frits Johansen, er de heller ikke taget med[46]. I »Udvalgte Digte« (1929) er — som tidligere omtalt — »Min Fader« (VL) medtaget.

Når digtet »Ved min Moders Død« er udeladt må det være, fordi Johannes V. Jensen har følt det for privat, for afslørende. Det er egentlig gådefuldt at det kom med i »Verdens Lys«. Nogen helt klar og skarp konsekvens ser man ikke i Johannes V. Jensens forskellige tilbagekaldelser (»Danskere«, »Einar Elkær«) og udeladelser. Man mindes en anden udeladelse. Det pragtfulde digt »Cecil« fra 1903 findes i »Digte« (1906) og i udgaverne fra 1917 og 1921 og i »Udvalgte Digte«

(1929)[47], men ikke i udgaverne fra 1943 og 1948. I en ny udgave af Johannes V. Jensens digte må de her omtalte digte — og en række andre — ikke udelades.

Der kan være grund til i tilknytning til denne gennemgang af en række af Johannes V. Jensens mindedigte at fremsætte nogle bemærkninger om digterens syn på forholdet mellem digtning og privatliv. Johannes V. Jensens syn er velkendt, der er ingen konsekvens i hans forskellige betragtninger, og derfor skal man ikke tage alt for højtideligt på hans bistre, temperamentsfulde og drastiske ord. Hvad der f. eks. her er fremdraget om hans forældre, om Ella Ungermann og Thyra Holstein viser tydeligt, at Johannes V. Jensen har været i sine stemningers vold, d. v. s. at han først og fremmest er digter og ikke har gjort op med sig selv hvor grænserne skulle trækkes. Ungdomsdigte som »Interferens«, »Afsked« og »Paa Memphis Station« er dog ikke blevet vraget, selv om der er meget privat stof i dem, frem for alt i »Interferens«, der er sjælsafsløring så det forslår noget — før Freud! Og det storladne digt »Den jydske Blæst« har nogle meget private ytringer. Et digt som det selvbiografiske »Som Dreng skar jeg Skibe . . .« og andre hører vel også til privatlivet.

Vi ved godt, at det Johannes V. Jensen ikke kunne fordrage — og her kan man helt slutte sig til ham — var snagen og roden i privatlivet, alt det som nærmer sig kællingers sladderhistorier og som er uden betydning for vurderingen af et kunstværk. Inkonsekvenserne hos Johannes V. Jensen var mange og såre iøjnefaldende. En grundig gennemgang af Johannes V. Jensens forskellige ytringer er ikke nødvendig; den vil kun bestyrke det her sagte. Gennemgangen af digtet om Ella Ungermann viser med al ønskelig tydelighed, at Johannes V. Jensen var inkonsekvent; men hvad han har befordret til tryk og ikke tilbagekaldt må det være berettiget at bruge. Og hvad han har tilbagekaldt og udeladt med urette må det være eftertidens opgave at anvende på rette vis.

For en ordens skyld gør jeg opmærksom på, at denne undersøgelse er skrevet før Leif Nedergaards afhandling »Dødsproblemet i Johannes V. Jensens digtning« (i Nordisk tidskrift utg. av Letterstedtska föreningen 1952 p. 114 ff.). Naturligt nok har de to afhandlinger en række citater fælles. Leif Nedergaard omtaler ikke de to digte »Ved min Moders Død« og »Viggo Lachmann«.

Med ODS henvises til »Ordbog over det danske sprog«, med »Studier . . . « til min disputats »Studier i Johannes V. Jensens Lyrik« (1936).

[1] Se min afhandling »Johannes V. Jensens Digte« (i Edda 49 (1949) p. 137 ff.). [2] Se »Studier . . . « p. 3 f. [3] Om dette digt se min afhandling »Johannes V. Jensens Blicher-Digt« (Edda 34 (1934) p. 61 ff.). [4] »Aalborg Venstreblad« 5. juni 1918. [5] Se »Studier . . . « p. 55 og 131. [6] *Usportlig* kunne være citeret i ODS XXVI (1952) sp. 40 f. I »Sømandsvise« (1925) hedder det: Et Anker griber i mit Bryst, / det venneløse Savn. »Den gamle Rok« (1929) har: en Sjæl, der kom i sig selv for Anker (~ Tanker). [7] Jf. Johs. V. Kirk »Johs V. Jensen som Mystiker« (1933) p. 58 f. og »Studier . . . « p. 261. [8] Se også »Tilblivelsen. Ny forøget Udgave af »Dyrenes Forvandling«« (1951) p. 125. Om Johannes V. Jensen og tiden se Johs. V. Kirks bog p. 55 og Hartvig Frischs afhandling »Johannes V. Jensen og Tiden«. i festskriftet til Johannes V. Jensen 1943 (p. 100 ff.). [9] Se »Studier . . . « p. 289. [10] Smst. p. 260 ff. [11] Optrykt i »Udvalgte Digte« (1929). [12] Se »Berlingske Tidende«s julenummer 20. 12. 1925. [13] Se også Frits Johansen og Aage Marcus »Johannes V. Jensen. En Bibliografi« (1933) p. 15 ff. [14] Digtet er optrykt i Aage Houkens afhandling »Johannes V. Jensen og Oehlenschläger« (i »Edda« 37 (1937) p. 393) og i E. Dahlerup-Petersens artikel om Johannes V. Jensen i »Kapitler af dansk digtning fra Herman Bang til Kaj Munk« (1951), redigeret af Richard Andersen og S. Haugstrup Jensen (p. 252). [15] Se »Edda« 49 (1949) p. 120 f.

[16] Det er ejendommeligt at se, at den kyndige kritiker Tom Kristensen i 1931 ikke har forstået — eller ikke villet forstå (?) — at Johannes V. Jensens digt »Den jydske Blæst« vel er det mægtigste digt, som digteren nogensinde har skrevet. Det er et af de ejendommeligste og mest storslåede i nordisk litteratur, et vefyldt råb fra de døde i gravene. Tom Kristensen skriver i sin anmeldelse af digtsamlingen »Den jydske Blæst«, at digtet til Jeppe Aakjær »De gamle Bønder« er det bedste digt i bogen »langt bedre end det store »Den jydske Blæst«, hvor han vist nok ubevidst er kommet til at konkurrere med Aakjærs »Karup Aa« og ikke har vundet« (se »Tilskueren« 1. halvbind 1931 p. 457 og »Mellem Krigene. Artikler og Kroniker« (1946) p. 45).

Jeg skal lade være usagt, hvem der har vundet i den kappestrid, som Tom Kristensen tænker sig, al den stund de to digte er så forskellige, at en sammenligning må betragtes som halslos gerning. På et punkt er en sammenstilling dog på sin plads. Strofeformerne svarer ret nøje til hinanden. I »Studier . . . « (p. 57) har jeg sidestillet Johannes V. Jensens strofeform (vi har at gøre med den såkaldte stevrytme) — der også findes i »Lærken i Jylland« (i »Den jydske Blæst«) — med Valdemar Rordams digt »Ved Vandet« (i »Stumme Strenge« (1906), se også »Udvalgte Digte« I (1918) p. 248 ff.). Jeg burde have nævnt, at Jeppe Aakjærs digt »Karup Aa« (fra 1901) kan have været et af Johannes V. Jensens forbilleder for rytme og strofeform. Jeg citerer første strofe:

Nu bleges Himlen, for Sol er nede,
og alt har Kvæget ædt Bugen trind;
der lugtes Pors fra den nære Hede,
og Høduft driver for duggtung Vind.
Glad Hyrdedrengen paa Vajsen synger,
mens Aftengjøgen en Skræppe tynger
og Vibeflokken sin Kile slynger
med hæse Skrig over Karup Aa.

Den første del af Johannes V. Jensens strofe svarer helt til Aakjærs.

[17] Disse verslinier minder stærkt om Jeppe Aakjærs »Din egen Dag er kort, men Slægtens lang« (i digtet »Historiens Sang« fra 1917). [18] Se ODS XIII (1932) sp. 230 og 221. ODS citerer ikke »Cimbrernes Tog« eller digtsamlingen »Verdens Lys« (eventuelt kunne titlen være anført) og heller ikke digtet »Som Dreng skar

jeg Skibe . . . « (i »Den jydske Blæst« (1931). I den lille citatsamling — der har dette citat fra Grundtvigs Saxo-oversættelse: han . . . var kied af Livet og Verdens Lys — savner man Johannes V. Jensen. Man savner i ODS et citat fra Poul Møllers kendte, skønne og gribende digt »Revuen« på udtrykket Verdens Lys I det andet digt, der siges af sønnen, indledes første strofe med verset: Længe Verdens Lys for mig var slukket. Man havde gerne set dette kendte digt citeret sammen med Johannes V. Jensens bogtitel »Verdens Lys« og stedet i »Takkesprog«. [19] Se »Verdens Lys« p. 80 og 22. [20] Se Leif Nedergaards afhandling om dødsproblemet i Johannes V. Jensens digtning (omtalt i indledningen til disse noter). [21] Det kan nævnes, at Thøger Larsen citerer denne strofe i sin afhandling »Naturen og Salmerne« fra 1914 (se »Stjerner og Tid« (1914) p. 129). [22] Citeret ODS VI (1925) sp. 289. [23] Citeret smst. sp. 29. [24] I den oprindelige version af digtet tales om: Nattens Gud (se »Studier . . . « p. 3). [25] Sml. Jeppe Aakjærs: Gud velsigne ham, den Bondeknold! (»Havren«). Citeret ODS XXVI (1952) sp. 1026. [26] Digtet »Helled Haagen« (1904) har: Gylden og from som Gudfader, / rejser du dig, Fyrste. Kunne være citeret ODS VII (1925) sp. 291. [27] Udtrykket *i sorten Muld* klinger af guldalder, af Oehlenschläger, der har det i »Guldhornene« og i »Hver Vaar naar Taagerne flygte hen« (i »Aarets Evangelium«). Udtrykket er også brugt af Thøger Larsen og Valdemar Rørdam, se min afhandling »Studier i Johannes V. Jensens Sprog. II« (Acta Philologica Scandinavica XIII (1939) p. 105 ff.). [28] Verset: af Livets Lyst en Efterklang får en til at tænke på Ingemanns: Mig Livets Lyst bortklang (i »Jeg saa kun tilbage«). Ingemann synger: Se frem, men ej tilbage. Johannes V. Jensen: Se tilbage; men begge ender de i et paradis, Ingemann i det hinsides, Johannes V. Jensen i barndommens og erindringens. [29] I det alkæiske versemål, se »Studier . . . « p. 29 ff. [30] Se mytesamlingen »Sælernes Ø« (1934) p. 71. Sml. »Edda« 49 (1949) p. 116 f. Så vidt jeg kan se, må Johannes V. Jensen have læst folkevisen om Jon Rimaardssøn i »Danmarks gamle Folkeviser« VI (1895—98) nr. 375 »Jon Remorssøns Død paa Havet« (p. 373 ff.) Tekst B har omkvædet: Den skiøneste liff den ganger migh aldrig aff hoffue, D: Min skøn ungist liff hun gangis mig aldrig aff hoffue, F: Min skøneste vnge liff hun ganges mig aldrig aff Hue. I F bruges navneformen Ion Rimaardssøn. I Evald Tang Kristensens »Jyske Folkeminder« findes »Jon Rimaardssens Sejlads« (se nr. 73 i X (1889); her findes ikke det omkvæd som Johannes V. Jensen citerer. [31] Se »Studier . . . « p. 218 med citat fra »Folkevandringssang«. ODS XII (1931) citerer ikke Johannes V. Jensen, hvis vers er som en variation af folkevisens omkvæd. [32] Se »Edda« 49 (1949) p. 116. [33] Optrykt i »Studier . . . « p. 283. [34] Se »Studier . . . « p. 60 f. [35] Se smst. p. 8. [36] Om nogleordet *Stægt* se »Studier . . . « p. 258 f. [37] Se om dette digt Uffe Hansen »Grundtvigs Salmedigtning« I (1937) p. 184 f. [38] De tre første vers citeres i ODS XXVI (1952) under *usæl* (sp. 62). [39] Se »Studier . . . « p. 161 og »Edda« 1949 p. 108. [40] Se Leif Nedergaards artikel i »Nordisk tidskrift« 1952 p. 135 og 137. [41] Se »Edda« 1949 p. 107. Versene citeres af Leif Nedergaard p. 123 fodnoten. [42] Se »Edda« 1949 p. 107 og Leif Nedergaard p. 131, 132 f. og 135. [43] Se »Fugle-Mortensen og Viborg Skole« (kronik i »Politiken« 19. 7. 1950). [44] Se ODS XXVI (1952) sp. 1303. Her citeres fra »Bræen«: Han tog til i Styrke og uddybede sit Vid (p. 71). Hyldestdigtet til Knut Hamsun har: Karlekræfter og Vid forenet (se »Studier . . . « p. 287). [45] Sml. »Edda« 1949 p. 130. [46] Sml. mine kritiske bemærkninger i »Edda« 1949 p. 95 ff. og 148. [47] Sml. med min kritik i »Edda« 1949 p. 49 f. og 96 f. Digtet er medtaget i det fyldige og repræsentative udvalg af Johannes V. Jensens digte i »Politiken«s lyrikantologi »Danske lyriske digte« (1953).